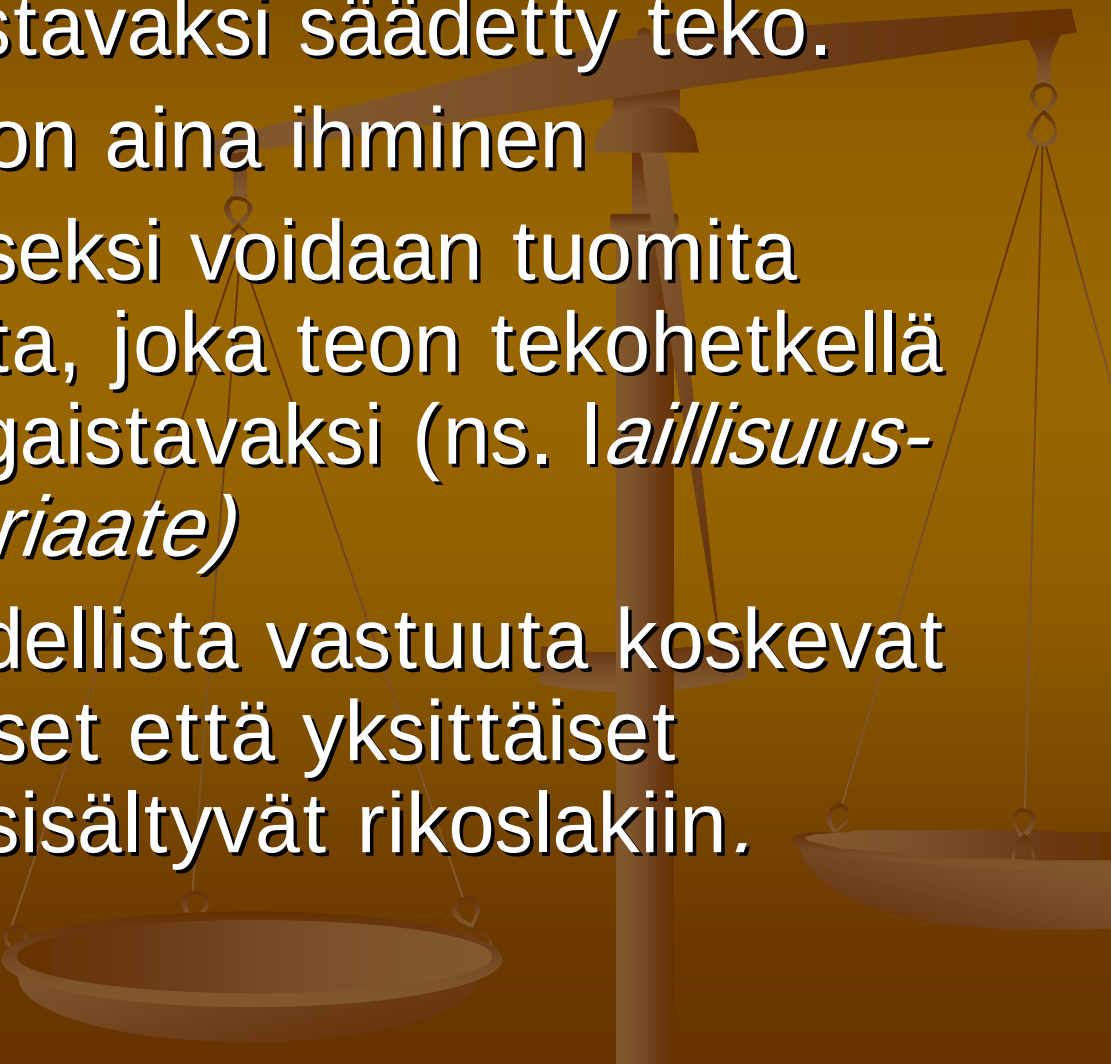

Rikosoikeus

Jaakko Väisänen
Joensuun normaalikoulu

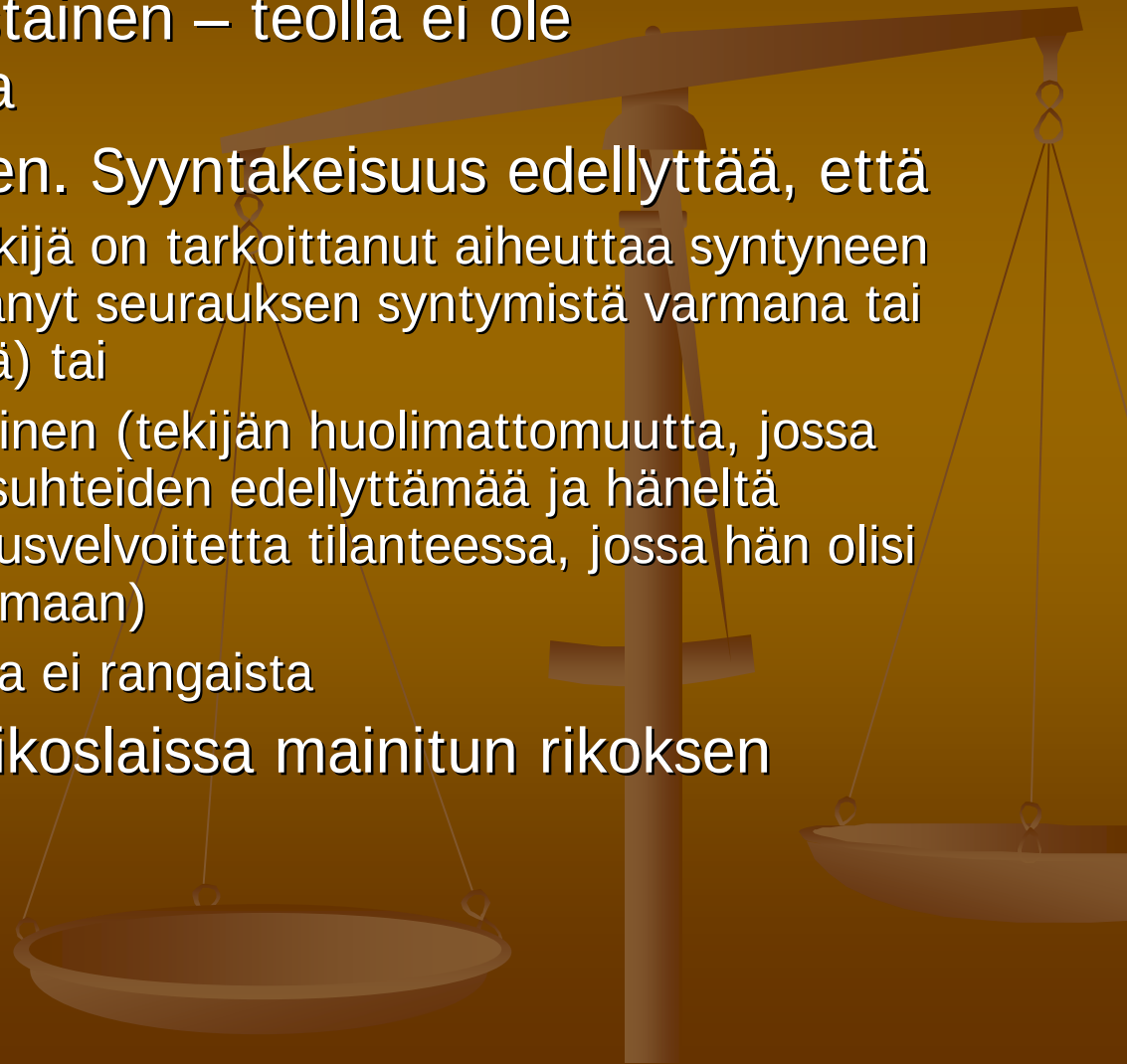

Mikä on rikos?

- Rikos on rangaistavaksi säädetty teko.
 - Rikoksen tekijä on aina ihminen
 - Rikokseen syylliseksi voidaan tuomita ainoastaan teosta, joka teon tekohetkellä oli säädetty rangaistavaksi (ns. *laillisuus- eli legaliteettiperiaate*)
 - Sekä rikosoikeudellista vastuuta koskevat yleiset edellytykset että yksittäiset kriminalisoinnit sisältyvät rikoslakiin.
-

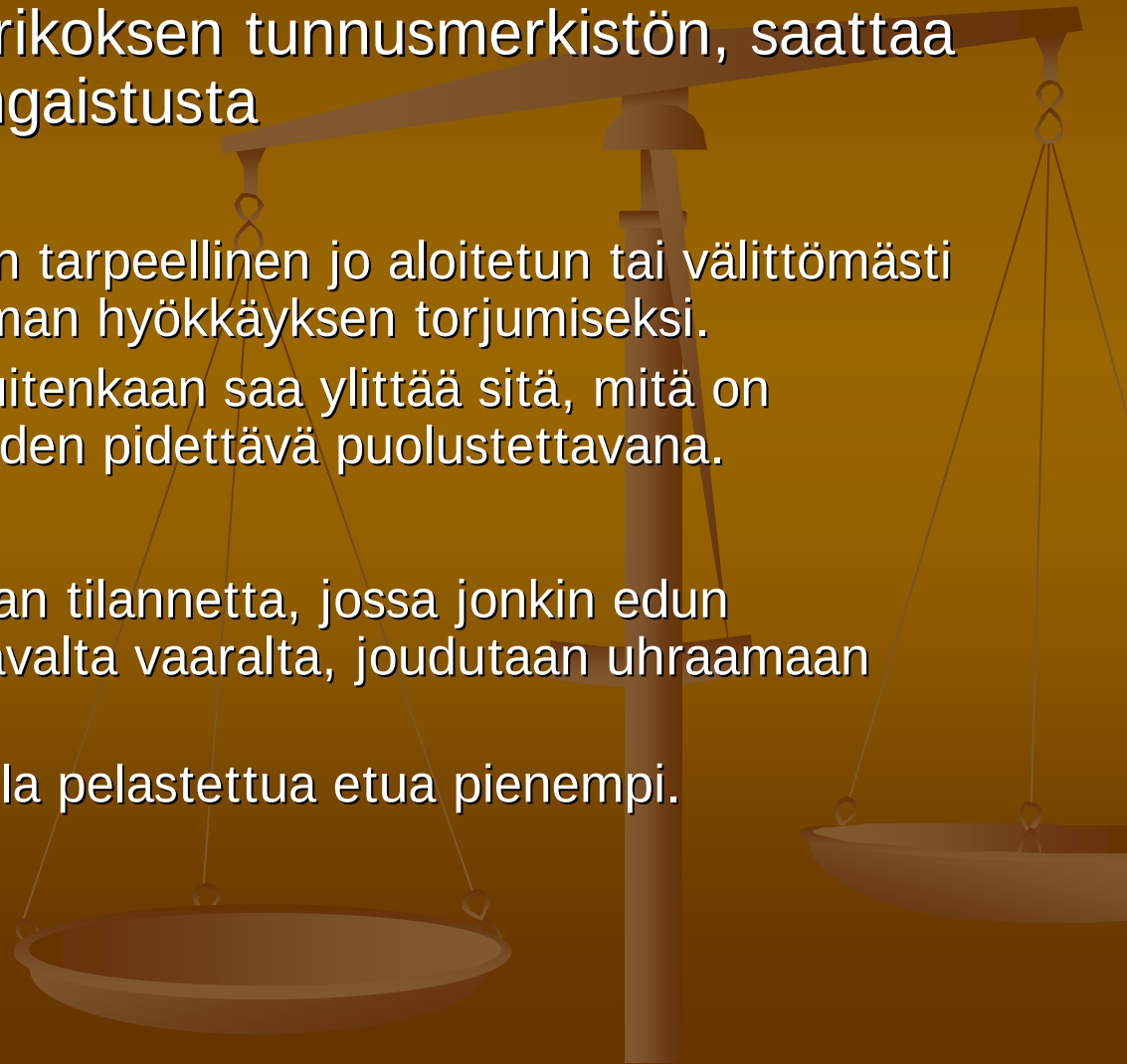
Milloin jokin teko on rikos?

- Teko on oikeudenvastainen – teolla ei ole oikeuttamisperustetta
- Tekijä on syyntakeinen. Syyntakeisuus edellyttää, että
 - teko on tahallinen (tekijä on tarkoittanut aiheuttaa syntyneen seuraamuksen tai pitänyt seurauksen syntymistä varmana tai varsin todennäköisenä) tai
 - teko on tuottamuksellinen (tekijän huolimattomuutta, jossa tekijä on rikkonut olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvoitetta tilanteessa, jossa hän olisi kyennyt sitä noudattamaan)
 - tapaturmaisesta teosta ei rangaista
- Teko täyttää jonkin rikoslaissa mainitun rikoksen tunnusmerkistön

Milloin rikos on oikeutettu?

- Vaikka teko täyttäisi rikoksen tunnusmerkistön, saattaa tekijä jäädä vaille rangaistusta
- *Hätävarjelu*
 - Puolustusteko, joka on tarpeellinen jo aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi.
 - Puolustajan teko ei kuitenkaan saa ylittää sitä, mitä on kokonaisuutena arvioiden pidettävä puolustettavana.
- *Pakkotila*
 - Pakkotilalla tarkoitetaan tilannetta, jossa jonkin edun suojaamiseksi pakottavalta vaaralta, joudutaan uhraamaan jokin toinen etu.
 - Uhratun edun tulee olla pelastettua etua pienempi.

Tekijän syyntakeisuus

- Syyntakeisuudella tarkoitetaan sitä,
 - että tekijä on teon hetkellä niin kypsä ja terve,
 - että hänen voidaan katsoa vastaavan teostaan.
- Lähtökohtaisesti jokainen 15 vuotta täyttänyt henkilö on syyntakeinen.
- Syyntakeisuutta voidaan tarvittaessa tutkia tuomioistuimen määräyksellä *mielentilatutkimuksessa*, jonka suorittaa *terveydenhuollon oikeusturvakeskus*.
- *Syyntakeeton* on henkilö,
 - joka teon tekohetkellä ei kykene mielisairauden, syvän vajaamielisyyden tai vakavan mielenterveyden tai tajunnan häiriön takia ymmärtämään tekonsa tosiasiallista luonnetta tai sen oikeudenvastaisuutta.
 - Syyntakeeton henkilö ei vastaa teostaan rikosoikeudellisesti.
- *Alentunut syyntakeisuus*:
 - syyntakeisuuden edellytys täyttyy henkilön kohdalla vain osittain.
 - Näissä tapauksissa tekijää voidaan rangaista normaalia lievemmillä rangaistusasteikolla.

Anteeksiantoperusteet

- *Hätävarjelu* *liioittelu*
 - lähtökohtaisesti rangaistavaa.
 - Henkilö vapautetaan rangaistuksesta, jos olosuhteet olivat sellaiset, ettei tekijältä kohtuudella voinut vaatia muunlaista suhteutumista.
- *Voimakeinojen käytön liioittelu*
 - virkamiehen virkatehtäviä hoitaessaan käyttämistä liiallisista voimakeinoista.
 - rangaistuksesta vapautetaan, jos häneltä ei kohtuudella olisi voinut olettaa muunlaista suhtautumista.
 - *Esimiehen käsky* on anteeksiantoperuste
 - voidaan tietyissä tapauksissa soveltaa sotilaan tai rajavartiolaitoksen sotilasvirassa olevan henkilön oikeudenvastaiseen tekoon
- *Kieltoerehdys* tarkoittaa sitä, ettei tekijä ole ymmärtänyt tekoaan oikeuden vastaiseksi. Toimii anteeksiantoperusteena, jos
 - lain sisältö on ollut erityisen vaikeaselkoinen,
 - säännöksen julkistaminen on ollut puutteellista tai
 - henkilö on saanut viranomaiselta väärää tietoa.

Muut rikolliset teot

- Rikoksen yritys
 - Rikoksen yritys on kyseessä, jos rikoksen tekijän toiminta keskeytyy ja osa rikoksen tunnusmerkistöstä jää täyttymättä.
 - Yrityksestä rangaistaan, jos yritys on erikseen kyseisessä säädöksessä kriminalisoitu.
- Yllytys
 - Yllytys tarkoittaa sitä, että joku taivuttaa toisen tahallaan rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen.
 - Yllyttäjä tuomitaan kuten rikoksen tekijä.
- Osallisuus
 - Jos kaksi tai useammat ovat tehneet yhdessä tahallisen rikoksen, rangaistaan kutakin rikoksen tekijänä.
- Avunanto ja edistäminen
 - Avunantoon syyllistyy henkilö, joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin auttaa toista rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä.
 - Avunantoon syyllistynyt tuomitaan samasta rikoksesta kuin päätekijä, mutta rangaistus määrätään lievennetyn asteikon mukaan.
 - Myös rikoksen edistäminen on rikos. Eroa avunannon ja edistämisen välillä on vaikea määritellä. Avunanto on konkreettista,
- Välillinen teko
 - Välillisestä tekemisestä on kyse silloin, kun rikosentekijäksi taivutellaan henkilö, joka ei voi itse joutua rikosvastuuseen, esimerkiksi alaikäinen
 - Tällöin rikokseen taivuttelija voi saada täyden rangaistuksen, mutta välillinen tekijä ei saa rangaistusta

Rikosoikeudelliset seuraamukset

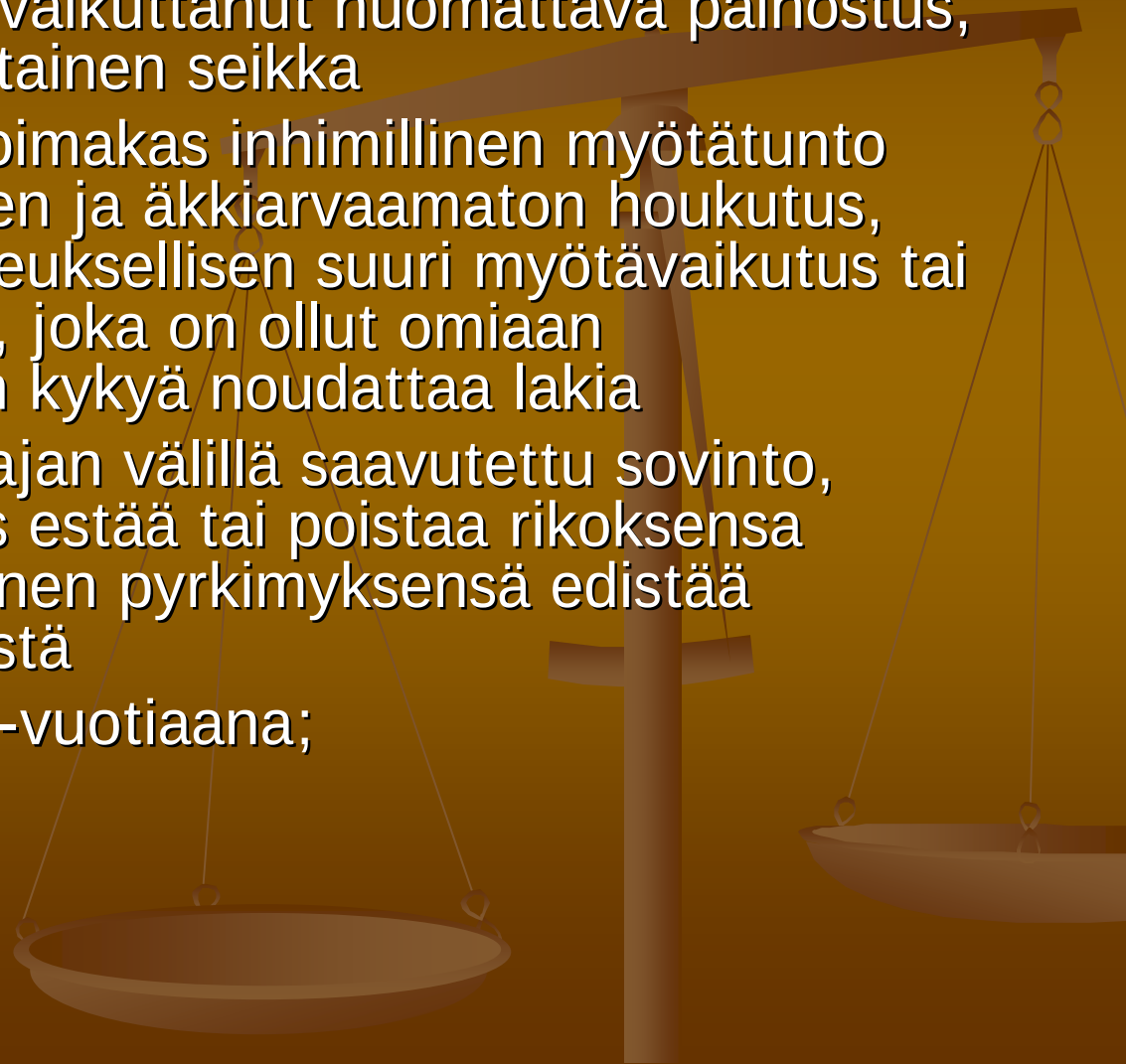
- Rangaistusten perimmäinen tarkoitus on rikosten estäminen
 - *Rangaistusten yleisestäävällä vaikutuksella* tarkoitetaan, että itse rangaistusten olemassaolo ehkäisee rikoksia.
 - *Rangaistusten erityisestäävällä vaikutuksella* tarkoitetaan sitä, että kärsitty rangaistus estää rikoksen tekijää uusimasta rikostaan.
- Tuomioistuin päättää kunkin tapauksen yhteydessä
 - rangaistuksen lajin ja
 - rangaistusasteikon sisältä etsii oikeanasteisen rangaistuksen eli *mittaa rangaistuksen*.
- Joissakin tapauksissa tuomioistuin voi jättää rangaistuksen tuomitsematta – rikos on vanhentunut, ei näyttöä tai se on niin vähäinen
- Rangaistuksen määrääminen tehdään oikeudenkäynnissä sen jälkeen kun tuomioistuin on tehnyt ratkaisunsa
 - tekijän syyllisyydestä,
 - soveltuvasta teonkuvauksesta sekä
 - teon törkeysasteesta.

Rangaistusta koventavat tekijät

- rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus
- rikoksen tekeminen vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä
- rikoksen tekeminen palkkiota vastaan
- rikoksen kohdistaminen kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön tähän ryhmään kuulumisen perusteella
- tekijän aikaisempi rikollisuus, jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

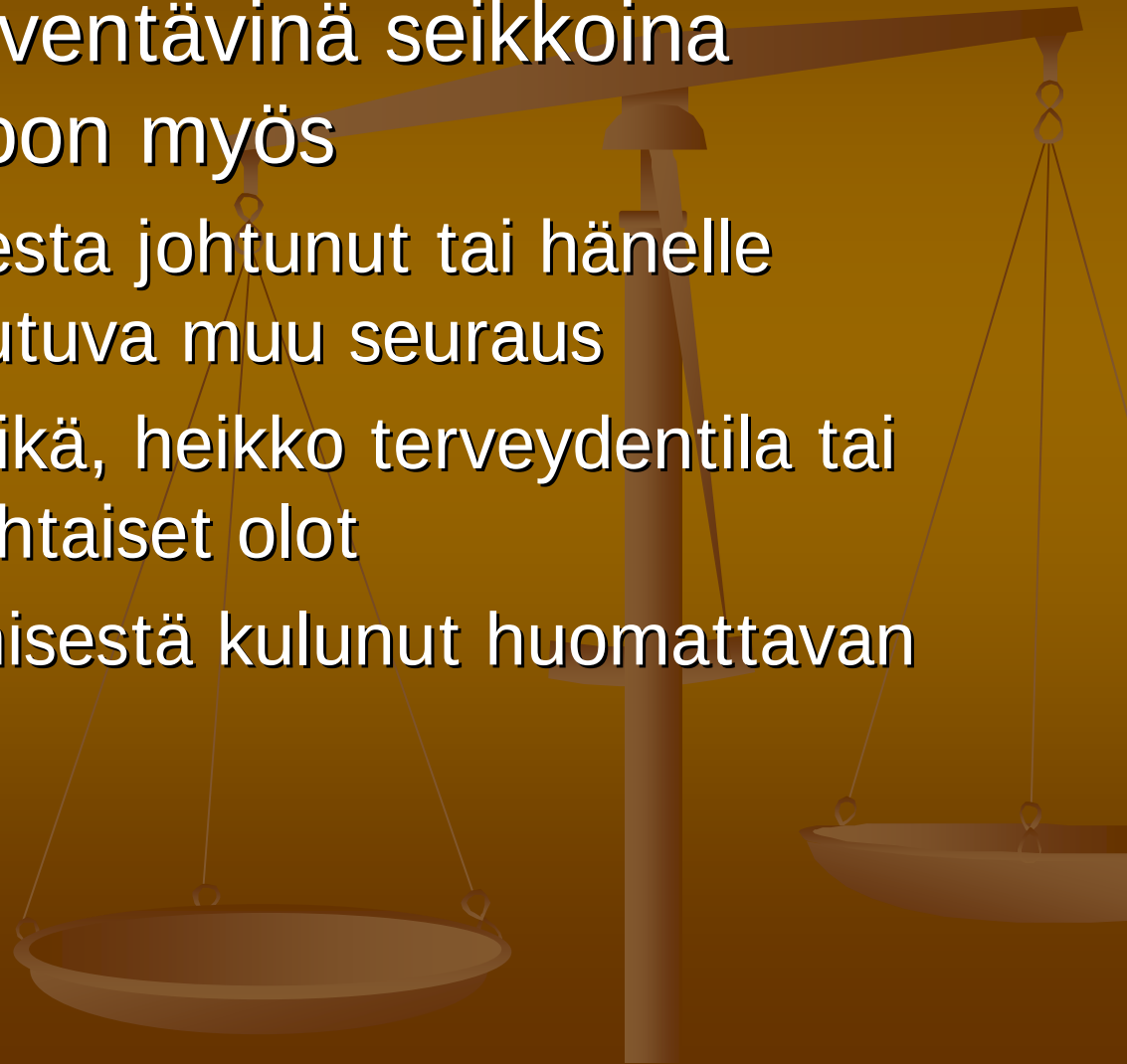
Rangaistusta lieventävät tekijät

- rikoksen tekemiseen vaikuttanut huomattava painostus, uhka tai muu sen kaltainen seikka
- rikokseen johtanut voimakas inhimillinen myötätunto taikka poikkeuksellinen ja äkkiarvaamaton houkutus, asianomistajan poikkeuksellisen suuri myötävaikutus tai muu vastaava seikka, joka on ollut omiaan heikentämään tekijän kykyä noudattaa lakia
- tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto, tekijän muu pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka hänen pyrkimyksensä edistää rikoksensa selvittämistä
- rikos on tehty alle 18-vuotiaana;
- avunanto rikokseen.

Kohtuullistamisperusteet

- Rangaistusta lieventävinä seikkoina otettava huomioon myös
 - Tekijälle rikoksesta johtunut tai hänelle tuomiosta aiheutuva muu seuraus
 - Tekijän korkea ikä, heikko terveydentila tai muut henkilökohtaiset olot
 - Rikoksen tekemisestä kulunut huomattavan pitkä aika

Rangaistuslajit

- *Sakko*, joka määrätään päiväsakkojärjestelmän mukaan.
- *Rikesakko* on rangaistus, jonka poliisi voi määrätä tieliikennelain, ajoneuvolain ja vesiliikennelain vähäisistä rikkomuksista.
- *Vankeusrangaistus* voidaan määrätä joko elinkautiseksi tai määräajaksi (14 päivästä 12 vuoteen).
- *Ehdollinen vankeus* on vaihtoehtoinen rangaistus ehdottoman vankeuden kanssa.
 - Ehdolliseksi voidaan määrätä enintään kahden vuoden vankeusrangaistus.
 - Alle 18-vuotiaan tekemästä rikoksesta tuomitaan ehdotonta vankeutta vain poikkeuksellisesti.
 - Ehdolliseen vankeuteen määrätylle asetetaan koeaika
- Yhdyskuntapalvelu on myös ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus.
 - Yhdyskuntapalvelun määrääminen edellyttää, että rikoksesta tuomittava rangaistus on enintään kahdeksan kuukautta ehdotonta vankeutta ja tuomittu on antanut suostumuksensa.

Erityisiä rangaistuslajeja

- *Nuorisorangaistus* on seuraamus, johon voidaan tuomita alle 18-vuotiaana rikokseen syylistynyt, jos:
 - Sakko on riittämätön rangaistus, mutta ehdoton vankeus ei ole tarpeen.
 - Nuorisorangaistuksen käyttö on perusteltua tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi.
- *Yhteisösakko* on oikeushenkilölle tietyistä nimetyistä rikoksista määrättävä rakkorangaistus. Määrääminen edellyttää:
 - Yksi tai useampi luonnollinen henkilö on tehnyt rikoksen oikeushenkilön toiminnassa.
 - Oikeushenkilön sisällä ei ole ryhdytty riittäviin toimenpiteisiin kyseisen rikoksen ehkäisemiseksi.
 - Yhteisösakon tuomitseminen ei kuitenkaan ole riippuvaista siitä, voidaanko ketään luonnollista henkilöä asettaa syytteeseen tai tuomita rikoksesta.

Muita rikosoikeudellisia seuraamuksia

- Menettämisseuraamukset
 - rikoksen tekijä voidaan tuomita menettämään rikosväline sekä rikoksesta saatu hyöty valtiolle.
- Ajokielto
- Eläintenpitokielto
- Metsästyskielto
- Viraltapano
- Rikosrekisterimerkintä
 - Rikosrekisteriä pitää yllä oikeusrekisterikeskus
 - Siihen merkitään ehdottomat ja ehdolliset vankeusrangaistukset sekä tietyt muut laissa säädettyt rangaistukset.
 - Tiedot poistetaan lakisääteisen ajan kuluttua.
 - Rikosrekisterin tiedot ovat pääasiassa salassa pidettäviä.

